

Załącznik
do Uchwały Nr XXIX/239/09
Rady Miejskiej w Sompolnie
z dnia 29 września 2009r.

***PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY SOMPOLNO
NA LATA 2009-2012***

Sompolno 2009

SPIS TREŚCI

1. Wstęp

- 1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy
- 1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
- 1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

- 2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa
 - 2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego
 - 2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego
 - 2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

- 3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków
- 3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w ewidencji zabytków
- 3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy
- 3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)
- 3.5. Zabytki archeologiczne
 - 3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy
 - 3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej
 - 3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych

zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych - uwarunkowania fizjograficzne)

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

- 4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków
 - 4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
 - 4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych
 - 4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych
 - 4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie
- 4.2. Uwarunkowania wynikające ze *Strategii Rozwoju Gminy Sompolno na lata 2007 - 2016*
- 4.3. Uwarunkowania wynikające z *Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Sompolno*
- 4.4. Uwarunkowania wynikające ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sompolno*
- 4.5. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

- 6.1. Gminna ewidencja zabytków
 - 6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych
 - 6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków

archeologicznych

- 6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury
 - 6.2. Sporządzenie wykazu obszarów urbanistycznych, ruralistycznych zespołów i obiektów nieruchomości, stanowisk archeologicznych typowanych do wpisu do rejestru zabytków z terenu gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy
 - 6.3. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków
 - 6.4. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego
 - 6.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów
 - 6.6. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami
7. **Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami**
 8. **Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami**
 9. **Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami**

1. Wstęp

1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy Sompolno

Gmina Sompolno jest gminą miejsko - wiejską, położoną we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w północno- wschodniej części powiatu konińskiego. Obszar gminy wynosi 137,36 km², w tym 6,21 km² powierzchni zajmuje miasto Sompolno, będące siedzibą władz gminy. 73% ogólnej powierzchni gminy zajmują użytki rolne, 12% użytki leśne, reszta to sady, wody powierzchniowe i tereny zurbanizowane. Gmina stanowi 8,7% powierzchni powiatu. Zamieszkiwana jest przez 10637 mieszkańców (stan na 09.2008r.). Na strukturę osadniczą składają się: miasto Sompolno, największy ośrodek osadnictwa zamieszkiwany przez 35% ogólnej liczby mieszkańców, 22 sołectwa obejmujące 29 miejscowości.

Gmina Sompolno graniczy z gminami: Kramsk, Ślesin i Wierzbinek, położonymi w powiecie konińskim, także z gminami Osiek Mały i Babiak, położonymi w powiecie kolskim. Wschodnia granica gminy jest jednocześnie granicą powiatu konińskiego i kolskiego.

Obszar gminy pokryty jest siecią dróg o znaczeniu wojewódzkim i powiatowym, a także drogami gminnymi (długości 175,2 km²). Przebiegają przez jej obszar również trasy nieczynnej już kolejki wąskotorowej od stacji Sompolno w kierunku Koła, Ślesina i Piotrkowa Kujawskiego oraz jednotorowa trasa węglowa łącząca odkrywki węgla brunatnego. Wokół miasta, na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich, wybudowano obwodnicę. Przez południową część gminy przebiega rurociąg naftowy „Przyjaźń”.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej obszar gminy leży w obrębie Niziny Południowowielkopolskiej, w mezoregionie Pojezierze Kujawskie. W ukształtowaniu terenu można wyróżnić trzy strefy. Północną i zachodnią część terenu zajmują rozległe terasy rzeczne w dolinie rzeki Noteci oraz Dolinie Grójeckiej, tworzące na obszarze gminy dwa poziomy: niższy - zalewowy i wyższy wyniesiony na ok. 88-95 m n.p.m. Obszar położony po zachodniej stronie drogi Kramsk – Lubstów – Mąkolno - Sompolno zajmuje płaska lub lekko falista powierzchnia wysoczyzny

morenowej. Południową i wschodnią część gminy stanowi wysoczyzna pagórkowata ze strefą wzgórz czołowo- morenowych. Na omawianym terenie występują ciągi rynien jeziornych. Są to jeziora przepływowe: Lubstowskie, Mąkolno, Mostki i Szczekawa, o łącznej powierzchni 205 ha, położone w południowo – wschodniej części terenu, wykorzystywane wypoczynkowo-turystycznie.

Głównym surowcem kopalnym występującym na terenie gminy Sompolno jest złożo węgla brunatnego, eksploatowane w zachodniej części gminy, na północ od wsi Lubstów, a także w części południowej terenu Odkrywki Drzewce, zlokalizowanej na terenie sąsiedniej gminy Kramsk. Eksploatacja złoża Lubstów prowadzona jest na podstawie koncesji udzielonej przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa nr 221/93 z dnia 29.12. 1993 r., ważnej do 31 grudnia 2012 r. Ponadto na terenie gminy występują niewielkie udokumentowane złoża piasku i żwiru oraz złoża torfu.

Przeważająca część gminy, oprócz eksploatowanego obszaru górniczego, stanowi Goplańsko – Kujawski Obszar Chronionego Krajobrazu, utworzony w 1986 r., uchwałą nr 53 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie, w celu ochrony lokalnych cech krajobrazu, jego przyrody i rekreacyjnej roli. W obszarze chronionego krajobrazu znajdują się tereny o różnej genezie powstania, zróżnicowane pod względem typów roślinności naturalnej. Występują tutaj siedliska grądów i siedlisko łągu wiązowo – jesionowego, w dolinach rzek i rynnach jezior - łągu jesionowo - olszowego i olsu, a na rozległych wzgórzach otaczających j. Mąkolno- świetliste dąbrowy przemieszane z uprawami sosnowymi i dębowymi. Brak jednak zwartych kompleksów leśnych. Wyodrębniono na obszarze również trzy rezerваты przyrody, w tym unikalny rezerwat leśny Kawęczyńskie Brzęki ze stanowiskiem jarząbu brekinii. Fragment gminy, położony w obrębie Bagien Kramskich, zaliczony został do obszaru o znaczeniu międzynarodowym- 19 M Dolina Środkowej Warty- w sieci ECONET-Polska. Obszar ten zapewnia przestrzenną i ekologiczną łączność pomiędzy zlewniami dwóch największych rzek Polski – Wisły i Odry.

Gmina Sompolno ma charakter rolniczo – przemysłowy. Jest rejonem o dużych tradycjach warzywniczo- sadowniczych. Sady zajmują 450 ha powierzchni gminy . Zatem większość mieszkańców utrzymuje się z rolnictwa. Poza rolnictwem

mieszkańcy w znacznej części są zatrudnieni w Kopalni Węgla Brunatnego „Konin „ Odkrywka Lubstów, która jest największą z odkrywek kopalni obecnie pracujących. Wydobywa się tutaj prawie 40% węgla dostarczanego do konińskich elektrowni.

Pierwsza wzmianka o Sompolnie pochodzi z 1242 roku. Osada należała wtedy do kasztelanii łądzkiej. Na początku XIV w. występowały obok siebie dwie wsie o tej samej nazwie. Jedna wieś była własnością arcybiskupów gnieźnieńskich, druga własnością szlachecką. W 1477 r. arcybiskup Jakub z Sienna dokonał zamiany jednej z wsi parafialnej na wieś szlachecką Sompolno . Po połączeniu dwóch wsi Sompolno lokował miasto na prawie średzkim, nadając mu nazwę Dembno, pochodzącą od jego herbu rodowego. Nazwa jednak się nie przyjęła i od 1526 roku ponownie powrócono do nazwy Sompolno. Do 1721 r. miasto stanowiło własność arcybiskupów gnieźnieńskich, następnie do 1796 r. należało do kapituły gnieźnieńskiej. Później przeszło pod administrację pruską i od 1800 r. rozpoczął się napływ ludności niemieckiej, dla której pobudowano domy murowane i przydzielono ziemie z gruntów parafialnych.

Po 1793 r., w wyniku drugiego rozbioru Polski, Sompolno znalazło się pod zaborem pruskim, po 1815 r. dostało się pod zabór rosyjski. W 1863 r. w zaborze rosyjskim wybuchło powstanie, które objęło również tereny w okolicach Sompolna. Miało tutaj miejsce szereg potyczek i bitew, w tym jedna z największych w okresie powstania, bitwa pod Ignacem.

Represje po upadku Powstania Styczniowego spowodowały, że w 1870 roku decyzją władz carskich Sompolno pozbawiono praw miejskich, które odzyskało dopiero w 1973 r. Na początku XX w. Sompolno stało się ważnym węzłem kolei wąskotorowych, co znacząco wpłynęło na rozwój gospodarczy miasta i gminy, także na wzrost liczebności mieszkańców i ich działalność społeczno- gospodarczą, zahamowane wraz z wybuchem II wojny światowej. Okupant represjonował i prześladował miejscową ludność polską, eksterminował Żydów (w lutym 1942 r. rozpoczęła się likwidacja getta, wszystkich wywieziono do obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem i zgładzono), którzy przed wojną stanowili ponad 30% wszystkich mieszkańców i mieli znaczący udział w rozwoju Sompolna.

20 stycznia 1945 r. wojska radzieckie wyzwoliły miasto i rozpoczął się nowy rozdział w jego historii .

Na przestrzeni wieków wykształcono dorobek materialny, którego zasoby licznie przetrwały w Gminie Sompolno do czasów obecnych i są wyrazem troski władz samorządowych, aby przekazać je kolejnym pokoleniom.

1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Sompolno na lata 2009-2012* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust.2),

- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust.1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

2.1.1.Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r. uchwałą nr XLIII/692 A/05.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W celach strategicznych dotyczących dostosowania przestrzeni do wyzwań XXI wieku, określony został cel operacyjny 1.3. *„Wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego”*. Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski jest czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, ponieważ może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury,
- ochronę dorobku kulturowego,
- wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu,
- promocję aktywności kulturalnej mieszkańców.

Cel strategiczny zakładający *„Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa”* ma być realizowany poprzez cel operacyjny 2.4. *„Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu”*, którego założeniem jest, iż *„Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe atuty Wielkopolski tworzą szanse na rozwój sektora usług turystyczno-rekreacyjnych. W połączeniu z turystyką biznesową sektor ten ma szanse na znaczny udział w gospodarce regionu. Jest to tym bardziej ważne, iż tego typu usługi generują dużą liczbę miejsc pracy przy stosunkowo niskich nakładach”*.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycję w infrastrukturę poprawiającą stan zagospodarowania obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska,
- wsparcie bazy noclegowej i gastronomicznej,
- promocję przedsiębiorczości w tym zakresie,
- wsparcie rozwoju agroturystyki,
- promocję turystyki alternatywnej.

2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku.

Plan uznaje, że podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla innych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa. Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto, iż podstawową zasadą kształtowania rozwoju województwa winno być optymalne wykorzystanie szeroko rozumianych uwarunkowań wewnętrznych oraz szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych dla zaspokajania potrzeb mieszkańców i sprawnego funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Z zasady tej wynikają przesłanki znaczące dla ochrony dziedzictwa kulturowego województwa:

- 1) nie zaprzepaścić posiadanych przez województwo możliwości wynikających z położenia, tradycji, istniejącego potencjału środowiska przyrodniczego, walorów społecznych i gospodarki,
- 2) chroniąc posiadane dobra, efektywnie je wykorzystać, a równocześnie w miarę możliwości je pomnażać oraz poprawiać ich jakość.

Zasadniczym celem dla kształtowania polityki przestrzennej województwa wielkopolskiego jest harmonijny, zrównoważony rozwój całego terytorium poprzez poprawę jakości zagospodarowania przestrzennego i wzrost wewnętrznej spójności województwa. Jedną z zasadniczych kategorii, do której sprowadzić można cele zagospodarowania przestrzennego województwa jest tworzenie warunków do poprawy jakości życia i rozwoju zrównoważonego, które sprowadzają się m.in. do zachowania właściwych proporcji między elementami zagospodarowania przestrzennego i poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Za główne zasady zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto m.in.

- 1) tworzenie warunków do współistnienia środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego,
- 2) zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz.

W planie wojewódzkim przyjęto, że w zagospodarowaniu przestrzeni w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego nie powinno się przekraczać następujących wskazań:

- 1) w obszarach chronionego krajobrazu nie powinno się lokalizować obiektów i urządzeń zakłócających w drastyczny sposób walory kulturowe,
- 2) ochronie podlegają obiekty cenne kulturowo, wymagające bezwzględnego zachowania dla przyszłych pokoleń oraz ich bezpośrednie otoczenie, w którym nie powinny być lokalizowane obiekty nieprzystosowane architektonicznie i funkcjonalnie,
- 3) w strefach ochrony konserwatorskiej zagospodarowanie winno odbywać się na warunkach określonych przez służby konserwatorskie,
- 4) strefy ochrony widokowej (osie widokowe, ciągi widokowe, dominanty przestrzenne, panoramy) powinny być wyznaczone poprzez stosowne zapisy oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Jak już to wyżej wskazano generalnym celem zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego jest zrównoważony rozwój całego terytorium, łączący w sobie ład społeczny, ład ekonomiczny, ład ekologiczny i ład przestrzenny.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- 1) dobre rozpoznanie prawideł tradycyjnego kształtowania przestrzeni miejskich i zastosowanie ich na nowo; formuła przywracania przestrzeni miejskiej musi uwzględniać możliwości wszelkich kreacji, a nowoczesne budynki o dobrej architekturze nie powinny być traktowane jako niepożądane, ale jako potencjalne wzbogacenie dziedzictwa kulturowego,
- 2) przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie nie tylko

poszczególnych obiektów objętych ochroną, ale również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,

- 3) „odkrycie” lokalnej architektury wiejskiej i zapewnienie możliwości wprowadzenia tradycyjnych gabarytów, form dachów, detali i rozwiązań materiałowych do obiektów o współczesnych standardach; nurt architektury regionalnej nie może mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik przy kształtowaniu specyfiki lokalnej,
- 4) ochronę krajobrazu, a w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych wykluczenie realizacji obiektów, które charakterem (gabaryty, powierzchnia zajmowanego terenu, rodzaj prowadzonej działalności) kolidują z otoczeniem.

Dla kształtowania przestrzeni miejskiej przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzenie zakresu ochrony prawnej,
- 2) wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- 3) w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podnoszenie wymogów architektury w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- 4) podejmowanie opracowań dotyczących rewaloryzowania zabytkowych dzielnic.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- 2) poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa

wiejskiego w poszczególnych rejonach,

- 3) twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury takich jak drewniane płoty, podmurówki z kamienia naturalnego, itp.

Dla kształtowania otwartych przestrzeni przyjęto następujące zasady:

- 1) zakaz wznoszenia w pobliżu jezior, rzek, kanałów, krajobrazowych punktów widokowych lub na terenach o szczególnych walorach krajobrazowych obiektów budowlanych naruszających walory krajobrazowe i uniemożliwiających dostęp do nich,
- 2) wprowadzenie zieleni osłonowej wokół istniejących i projektowanych obiektów kolizyjnych w stosunku do krajobrazu,
- 3) narzucanie ograniczeń w sytuowaniu reklam, wykluczenie ich z miejsc o ciekawej ekspozycji.

Dla kształtowania przestrzeni wokół miejsc cennych kulturowo przyjęto następujące zasady:

- 1) dostosowanie zagospodarowania do masowego ruchu turystycznego i pielgrzymkowego (hotele, campingi, gastronomia, parkingi, itp.),
- 2) ograniczenie działalności gospodarczej do nie kolidującej z wiodącą funkcją miejsca, a wspieranie działalności związanej z obsługą turystów czy pielgrzymów,
- 3) izolowanie tych miejsc od bezpośredniego styku z współczesnym zainwestowaniem, zachowanie niezbędnej otwartej przestrzeni w celu lepszego ich wyeksponowania.

Uznano następujące zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:

- 1) podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa, tj. przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- 2) ochrona krajobrazu kulturowego może być realizowana poprzez

właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

W Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim, przyjętej w 2007 r., wśród priorytetów i celów rozwoju turystyki w województwie wskazane zostały główne pola strategiczne, w których generują i kumulują się procesy rozwojowe i działalność w dziedzinie turystyki. Wskazane pola strategiczne mają stanowić główne obszary wieloletnich i docelowych działań zmierzających do osiągnięcia celu nadrzędnego w turystyce wielkopolskiej. Do priorytetów rozwojowych zaliczono rozwój walorów turystycznych. Celem strategicznym jest tu podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych. Dwa cele operacyjne odnoszą się wprost do obiektów zabytkowych:

- wytyczenie i zagospodarowanie historycznych tras zwiedzania w centrach zabytkowych oraz przystosowania zespołów rezydencjonalnych i sakralnych do potrzeb ruchu turystycznego o charakterze krajoznawczym i pielgrzymkowym,
- wykorzystanie i adaptacja budowli zabytkowych na turystyczne obiekty usługowe.

Dokumentem w całości poświęconym problematyce związanej z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Wielkopolski Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2008 – 2011, przyjęty uchwałą nr XVIII/243/07 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 17 grudnia 2007 roku.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy Sompolno wpisanych do rejestru zabytków należą:

LUBSTÓW

1. Zespół kościoła par. p.w. św. Jadwigi:

a) kościół, mur., 1534 r.

Rejestr Zabytków: A - 80/77 z dn. 26 maja 1965 r.

b) dzwonnica, mur., 1758 r.

Rejestr Zabytków: A - 80/77 z dn. 26 maja 1965 r.

c) plebania, mur., 1810 r.

Rejestr Zabytków A - 112/697 z dn. 29 lipca 1969 r.

2. Grobowiec rodziny Słubickich, mur., 1888 r.

Rejestr Zabytków: A- 442/184 z dn. 7 maja 1990 r.

3. Zespół pałacowo-folwarczny

a) pałac, mur., 3 ćw. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 113/698 z dn. 29 lipca 1969 r.

b) park krajobrazowy, XVII/XVIII w.

Rejestr Zabytków: A - 440/182 z dn. 20 kwietnia 1990 r.

c) spichlerz, mur., 1842 r.

Rejestr Zabytków: A - 113/698 z dn. 29 lipca 1969 r.

d) paszarnia (ob. magazyn i sklep), mur., poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 113/698 z dn. 29 lipca 1969 r.

LUBSTÓWEK

1. Kościół par. p.w. św. Mateusza, drewn., 1639 r.

Rejestr Zabytków: A - 63/663 z dn. 29 czerwca 1960 r.

MAKOLNO

1. Kościół par. p.w. św. Andrzeja Ap., drewn., 1749-1750 r.

Rejestr Zabytków: A - 114/699 z dn. 29 lipca 1969 r.

2. Zespół dworski

a) dwór, mur., 2 poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 443/184 z dn. 7 sierpnia 1990 r.

b) park krajobrazowy, ok. poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 443/184 z dn. 7 sierpnia 1990 r.

RACIĘCICE

1. Zespół kościoła par. p.w. Narodzenia NMP

a) kościół, mur., 1900 r.

Rejestr Zabytków: A - 538/279 z dn. 29 grudnia 1998 r.

b) ogrodzenie, mur., 1900 r.

Rejestr Zabytków: A - 538/279 z dn. 29 grudnia 1998 r.

SOMPOLNO

1. Zespół kościoła par. p.w. Marii Magdaleny

a) kościół, mur., 1845-1847

Rejestr Zabytków: A - 115/702 z dn. 31 lipca 1969 r.

b) plebania, mur., 2 poł. XIX w., rozbud. ok. 1930.

Rejestr Zabytków: 96/Wlkp/ A - 2006 r.

2. Zespół kościoła ewangelicko- augsburskiego

a) kościół, mur., 1839-1849

Rejestr Zabytków: A - 116/703 z dn. 31 lipca 1969 r.

b) cmentarz, ok. poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 521/262 z dn. 29 sierpnia 1995 r.

3. Synagoga (ob. biblioteka), mur., k. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 382/124 z dn. 4 lutego 1985 r.

4. Kaplica p.w. **św. Hieronima „Na Puszczy”**, drewn., 1732 r.

Rejestr Zabytków: A - 117/704 z dn. 31 lipca 1969 r.

5. Ratusz, ob. Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury, mur. 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 294/Wlkp/A z dn. 12 kwietnia 2006 r.

SPÓLNIK-BELNY

1. Zespół dworski

a) dwór, mur., poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 441/183 z dn. 20 kwietnia 1990 r.

b) park krajobrazowy, ok. poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 441/183 z dn. 20 kwietnia 1990 r.

WIERZBIE

1. Zespół pałacowy

a) pałac, mur., 2 poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 438/180 z dn. 5 kwietnia 1990 r.

b) park krajobrazowy, ok. poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 444/185 z dn. 7 sierpnia 1990 r.

ZAKRZEWEK

1. Zespół dworski

a) dwór, mur., 1803 r

Rejestr Zabytków: A - 119/706 z dn. 2 sierpnia 1969 r.

b) park krajobrazowy, pocz. XIX w.

Rejestr Zabytków: A – 477/188 z dn. 7 wrześ*ń*ia 1990 r.

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

KOZUBEK

1. KAPLICZKA
2. DOM NR 8, mur., 1 poł. XIX.
3. DOM NR 9, mur., 1866.

KLONOWA

4. ZAGRODA NR 2
 - a) dom, glin., 1 poł. XIX.
 - b) stodoła, mur.-glin., 1 poł. XIX.
5. DOM NR 3, glin., pocz. XX.
6. DOM NR 5, mur.-glin., pocz. XX.
7. DOM NR 14, mur., lata 20. XX.

KOSZARY

8. KAPLICZKA, mur., XIX/XX.

LUBSTÓW

9. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JADWIGI
 - a) kościół, mur., 1534 r.,
 - b) dzwonnica, mur., 1758 r.,
 - c) ogrodzenie z bramą, mur.-kam., 2 poł. XVIII w.,
 - d) plebania, mur., 1810 r.
10. ZESPÓŁ CMENTARZA RZYMSKOKATOLICKIEGO
 - a) cmentarz, poł. XIX w.
 - b) grobowiec rodziny Słubickich, mur., 1888 r.
11. ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY
 - a) pałac, mur., 3 ćw. XIX w.
 - b) rządówka, późn. dom gorzelnego ob. dom, mur., k. XIX.

- c) stajnia, mur., 4 ćw. XIX.
- d) obora(?), ob. dom z cz. gospodarczą, mur., XIX/XX.
- e) spichlerz, mur., 1842 r.
- f) paszarnia, mur., poł. XIX w.
- g) budynek gospodarczy, ob. dom, ul. Jeziorna mur., k. XIX.
- h) gorzelnia, mur., 2 poł. XIX.
- i) dom oficjalisty ., ob. dom, ul. Główna 38, mur., ok. poł. XIX.
- j) dom oficjalisty ., ob. dom, ul. Główna 40, mur., ok. poł. XIX.
- k) czworak, ob. dom, ul. Główna 43/45, mur., ok. poł. XIX.
- l) czworak, ob. dom, ul. Główna 47, mur., 1 poł. XIX.
- ł) czworak, ob. dom, ul. Główna 49/51, mur., ok. poł. XIX.
- m) dom rybaka, ob. dom, ul. Jeziorna 18, mur., poł. XIX.
- n) park krajobrazowy, XVII/XVIII w.

LUBSTÓWEK

12. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MATEUSZA

- a) kościół, drewn., 1639 r.
- b) ogrodzenie mur.- drewn., ok. poł. XVII.(?).

13. ZESPÓŁ CMENTARZA PAR. RZYMSKOKATOLICKIEGO

- a) kaplica cmentarna, mur., 2 poł. XIX.,
- b) cmentarz, 1 poł. XIX, czynny.

14. KAPLICZKA, mur., XIX/XX.

MARCINKOWO

15. CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, pocz. XX., nieczynny

MAKOLNO

16. KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA Ap., drewn., 1749-1750 r.

17. CMENTARZ PAR. RZYMSKOKATOLICKI, 1 poł. XIX., czynny

18. ZESPÓŁ DWORSKI

- a) dwór, mur., 2 poł. XIX w.
- b) park krajobrazowy, ok. poł. XIX w.

19. REMIZA STRAŻACKA, mur., ok. 1930.
20. SPICHLERZ DWORSKI, mur., pocz. XX.

NOWA WIEŚ

21. KAPLICZKA, mur.-żel., 1958.

OŚNO GÓRNE

22. ZESPÓŁ DWORSKI
a) dwór, ob. dom nr 2 , mur., ok. poł. XIX.
b) stajnia (?), późn. oficyna, ob. dom nr 3, mur., ok. poł. XIX.

PRZYSTRONIE

23. DOM NR 8, glin., ok. 1900.
24. CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, k. XIX., nieczynny.

RACIĘCICE

25. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. NARODZENIA NMP
a) kościół, mur., 1900 r.
b) ogrodzenie, mur., 1900 r.
c) plebania, mur., 2 poł. XIX.
d) ogrodzenie plebanii, mur., ok. 1900.
26. CMENTARZ PAR. RZYMSKOKATOLICKI, pocz. XX., czynny.

SIEDLIKA

27. CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, k. XIX.

SMOLARNIA

28. ZESPÓŁ MŁYNSKI
a) wiatrak koźlak, drewn., k.XVIII, przeniesiony z Konina 1911.
b) dom młynarza, glin.-mur., k. XIX., przebud. 1982.

SOMPOLNO

29. UKŁAD URBANISTYCZNY, XV – XIX.
30. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MARIII MAGDALENY, ul. 11 Listopada
- a) kościół, mur., 1845-1847 r.
 - b) ogrodzenie z bramą, mur.-żel., 2 poł. XIX w.
 - c) plebania, mur., 2 poł. XIX w., rozb. ok. 1930 r.
31. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKO-AUGSBURSKIEGO, ul 11 Listopada
- a) kościół, mur., 1839-1849 r.
 - b) ogrodzenie z bramą, mur.-żel.,XIX/XX.
 - c) pastorówka, ul. 11 Listopada, mur., poł. XIX.
 - d) budynek gospodarczy, ul. Spokojna, mur., k. XIX.
 - e) cmentarz, ok. poł. XIX w.
32. ZESPÓŁ KAPLICY P.W. ŚW. HIERONIMA „NA PUSZCZY”
- a) kaplica, drewn., 1732 r.
 - b) ambona, kam., k. XIX.
 - c) cmentarz, ok. poł. XVIII(?).
33. SYNAGOGA ob. biblioteka, mur., k. XIX w.
34. KAPLICZKA, ul. Kaliska, mur., 1954.
35. RATUSZ, ob. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, mur., 2 poł. XIX w.
36. BANK ob. poczta, ul. Kolejowa nr 7, mur., 2 poł. XIX.
37. ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO
- a) dworzec, szach., pocz. XX.
 - b) warsztat I, mur., 1918.
 - c) warsztat II, mur., 1940.
 - d) magazyn, mur., 1940.
 - e) wieża ciśnień, mur., 1940.
 - f) szalet, mur., 1940.
38. CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, k. XIX., czynny.
39. CMENTARZ ŻYDOWSKI, nieczynny, zabudowany.

ul. Kaliska

40. DOM NR 5, mur., pocz. XX.
41. DOM NR 7, mur., k. XIX.

42. DOM NR 13, mur., 1908.
43. DOM NR 17, mur., XIX/XX.
44. DOM NR 18, mur., k. XIX.
45. DOM NR 21, mur., ok. 1900.
46. DOM NR 26, mur., ok. 1930.
47. DOM NR 27, mur., ok. 1890, remont.
48. DOM NR 31, mur., XIX/XX.
49. DOM NR 41, mur., ok. 1880, przebud. 1928.
50. DOM NR 42, mur., pocz. XX.

ul. Kolejowa

51. DOM NR 12, mur., XIX/XX.
52. DOM NR 17, mur., ok. 1880.
53. DOM NR 31, mur., pocz. XX.

ul. Kościelna

54. DOM NR 13, mur., ok. 1900.

ul. Krótka

55. DOM NR 2, mur., XIX/XX.

ul. 11 Listopada (d. 22 Lipca)

56. DOM NR 1, mur., ok. 1880.
57. DOM NR 3, mur., k. XIX.
58. DOM NR 7, mur., 2 poł. XIX.
59. DOM NR 8, mur., k. XIX.
60. DOM NR 10, mur., k. XIX.
61. DOM NR 11, mur., XIX/XX.
62. DOM NR 12, mur., ok. 1905.
63. DOM NR 13, mur., ok. 1880.
64. DOM NR 14, mur., ok. 1905.
65. DOM NR 19, mur., ok. 1900.

- 66. DOM NR 20, mur., ok. 1932.
- 67. DOM NR 24, mur., XIX/XX.
- 68. DOM NR 26, mur., XIX/XX.
- 69. DOM NR 30, mur., 1935.
- 70. DOM NR 38, mur., XIX/XX.
- 71. DOM NR 71, mur., 1925, rozbud. ok. 1990

ul. Piotrkowska (d. Armii Radzieckiej)

- 72. DOM NR 3, mur., XIX/XX.
- 73. DOM NR 4, mur., k. XIX.
- 74. DOM NR 5, mur., ok. 1900.
- 75. DOM NR 11, mur., ok. 1890.
- 76. DOM NR 18, mur., 1934.
- 77. DOM NR 19, mur., poł. XIX.
- 78. DOM NR 20, mur., ok. 1890.
- 79. DOM NR 21, mur., 1926.
- 80. DOM NR 28, mur., 1925 ., remont.
- 81. DOM NR 32, mur., ok. 1927.
- 82. DOM NR 35, mur.-glin., 1 poł. XIX.
- 83. DOM NR 42, mur., ok. 1930.
- 84. DOM NR 44, mur., 1918.

ul. Sienkiewicza

- 85. DOM NR 19, mur., ok. 1930.

ul. Słowackiego

- 86. DOM NR 2, mur., 1924.
- 87. DOM NR 5, mur., 1916, cz. rozebrany ok. 1990.
- 88. DOM NR 6, mur., 1935.

ul. Warszawska

- 89. DOM NR 1, mur., k. XIX.
- 90. DOM NR 2, mur., pocz. XX.

91. DOM NR 5, mur., 2 poł. XIX.
92. DOM NR 6, mur., k. XIX.
93. DOM NR 12, mur., XIX/XX.
94. DOM NR 16, mur., k. XIX.
95. DOM NR 19, mur., ok. 1930.
96. DOM NR 23, mur., XIX/XX.
97. DOM NR 24, mur., XIX/XX.
98. DOM NR 27, mur., k. XIX.
99. DOM NR 33, mur., 1938
100. DOM NR 35, mur., 1930.
101. DOM NR 40/42, mur., 1890.
102. DOM NR 45, mur., ok. 1930.
103. DOM NR 52, mur., 1929.
104. DOM NR 57, mur., 1936.
105. DOM NR 63/65, mur., 1926
106. DOM NR 69, mur., 1935.

pl. Wolności

107. DOM NR 1, mur., pocz. XX.
108. ZESPÓŁ DOMU NR 2:
 - a) dom, mur., pocz. XX.
 - b) oficyna, ul. Poprzeczna, mur., pocz. XX.
109. ZESPÓŁ DOMU NR 3:
 - a) dom, mur., k. XIX, cz. przebud.
 - b) oficyna, ul. Poprzeczna, mur., XIX/XX.
110. DOM NR 5, mur., k. XIX.
111. DOM NR 8, mur., pocz. XX.
112. DOM NR 10, mur., pocz. XX.
113. DOM NR 11, mur., pocz. XX.
114. DOM NR 12, mur., pocz. XX.
115. DOM NR 13, mur., ok. 1915.
116. DOM NR 15, mur., pocz. XX.

117. DOM NR 17, mur., ok. 1920.
118. DOM NR 18, mur., 1918-1920.
119. DOM NR 19, ob. bank, mur., ok. 1920.
120. DOM NR 21, mur., 2 poł. XIX.
121. ZESPÓŁ DOMU NR 22:
a) dom, mur., k. XIX.
b) oficyna, ul. 11 Listopada, mur., k. XIX.
122. ZESPÓŁ DOMU NR 23:
a) dom, mur., XIX/XX.
b) oficyna, ul. 11 Listopada, mur., XIX/XX.
123. DOM NR 24, mur., pocz. XX.
124. DOM NR 25, mur., pocz. XX.
125. ELEKTROWNIA MIEJSKA, ob. nie użytkowana, ul. Kaliska nr 11, mur., ok. 1920,
126. MŁYN, ob. nie użytkowany, ul. Kaliska nr 33, mur., 1921.

SPÓLNIAK-BELNY

127. KAPLICZKA, mur., XIX/XX.
128. ZESPÓŁ DWORSKI
a) dwór, mur., poł. XIX w.
b) ogrodzenie, mur., XIX/XX w.
c) park krajobrazowy, ok. poł. XIX w.

SYCEWO

129. ZESPÓŁ DWORSKI:
a) dwór, mur., pocz. XX, remont.,
b) pozostałości parku krajobrazowego, pocz. XX.

WIERZBIE

130. KAPLICZKA, mur., XIX/XX.
131. ZESPÓŁ PAŁACOWY
a) pałac, mur., 2 poł. XIX w.
b) park krajobrazowy, ok. poł. XIX w.

132. ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a) chlewnia, magazyn i dom robotników sezonowych, ob. świetlica, mur., k. XIX,
- b) stajnia, późn, chlewnia, ob. nie użytkowana, mur., 2 poł. XIX,
- c) stodoła, mur., k. XIX,
- d) garaż maszyn parowych, ob. dom z częścią gospodarczą, mur., k. XIX,
- e) narzędziownia, mur., k. XIX.

ZAKRZEWEK

133. ZESPÓŁ DWORSKI

- a) dwór, mur., 1803 r.
- b) park krajobrazowy, pocz. XIX w.

134. CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, k. XIX, nieczynny.

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

Na terenie gminy w zabytkowych obiektach sakralnych znajdują się dwa zespoły obiektów ruchomych wpisane do rejestru zabytków.

W kościele par. p.w. św. Jadwigi w Lubstowie do rejestru zabytków wpisane są 53 obiekty pod nr B-87/33 z dnia 20.02.1990 r. Wyposażenie wnętrza gotyckiego kościoła stanowią obiekty o dużej wartości artystycznej i historycznej, m.in.: ołtarz główny rokokowy, trzy ołtarze boczne, również rokokowe z 3 ćw. XVIII w. Ponadto ambona XVIII-wieczna, ławy kolatorskie z XIX w. W ściany wewnętrzne kościoła wmurowane są płyty nagrobne: Radajewskiego, renesansowa i Jana Lubstowskiego z poł. XVI w.

W kościele par. p.w. św. Mateusza w Lubstówku do rejestru zabytków wpisanych jest 17 obiektów pod nr B-44/5 z dnia 27.11.1985 r. W wyposażeniu zabytkowej drewnianej świątyni pochodzącym z okresu jej budowy, znajdują się barokowe obiekty o cechach ludowych, w tym wczesnobarokowe ołtarze

z zachowanymi obrazami i rzeźbami z epoki. Interesująca jest drewniana tablica erekcyjna z 1639 r. i okucia drzwi z XVII w.

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Sompolno nie występują układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane do rejestru zabytków. Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy parki dworskie i pałacowe założone w stylu krajobrazowym w miejscowościach: Lubstów, Mąkolno, Spólnik Belny, Wierzbie i Zakrzewek.

3.5. Zabytki archeologiczne

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

Na terenie gminy Sompolno są dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

- gródek stożkowaty w miejscowości Lubstówek, wpisany do rejestru zabytków pod nr Aa-7/88 z dnia 29.06.1988 r.
- cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej w miejscowości Piąski, wpisane do rejestru zabytków pod nr 802/A z dnia 08.12.1968 r.

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Poza wymienionym wyżej gródkiem stożkowatym w Lubstówku na terenie gminy Sompolno znajdują się pozostałości dworu w miejscowości Mąkolno, obecnie prawie zupełnie zniwelowane przez głęboką orkę i ośrodek campingowy.

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Obszar gminy Sompolno został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach 1989-2000. AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych.

W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Sompolno.

stanowiska o własnej formie krajobrazowej		cmentarzyska płaskie	cmentarzyska kurhanowe	osady	ślady osadnicze	skarby	ogółem
dwory	grodziska fortyfikacje	4	1?	150	184	0	341
1	1 0						

Obszar gminy Sompolno leży w obrębie Wysoczyzny Gnieźnieńskiej, która obejmuje subregiony: Równina Lubstowska i Równina Sompoleńska. Od zachodu ogranicza ją obniżenie goplańskie (z kanałem Warta - Gopło), od północy – dolina Noteci (która w znacznej części przebiega po północnej granicy gminy) oraz częściowo Pagórki Łuczywnosko-Modzerowskie. Granicę południową subregionów wyznacza odcinek południowy Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej.

Obszar gminy charakteryzuje się bardzo młodą rzeźbą glacialną, o znacznej różnorodności form o drobnym rytmie (strefa marginalna lądolodu) dominują obszary wysoczyzny morenowej płaskiej i falistej rozcięte rynnami glacialnymi. Przeważa

południowy kierunek rynien. Rynny te tworzą szereg naturalnych zbiorników wodnych. W części wysoczyznowej powierzchnia terenu zalega na wysokości od 100 do 105,0 m n.p.m. W południowej części gminy znajduje się obszar pagórków moreny czołowej zlodowacenia bałtyckiego z deformacjami glaciektonicznymi, który przylega bezpośrednio do terasy zalewowej Warty. Wysokości względne tych pagórków wynoszą 25 m, a bezwzględne dochodzą do 145 m n.p.m. w rejonie miejscowości Przystronie.

Gmina Sompolno znajduje się w wododziale Noteci i Warty. Do zlewni Noteci należy północna część gminy, natomiast południowa do zlewni Warty. Na terenie gminy znajdują się cztery jeziora: Lubstowskie o pow. 87,2 ha, Mąkolno o pow. 82,4 ha, Mostki o pow. 28 ha oraz Szczekawa o pow. 17 ha. Powierzchnia gminy rozcięta jest też licznymi podmokłymi obniżeniami lub też wykorzystanymi przez drobne ciek wodne.

Na terenie gminy dominują dwa typy gleb. Pierwsze to gleby mineralne pochodzenia lodowcowego na których przeważają piaski lekko i średnio gliniaste na podłożu piaszczystym oraz piaski luźne. Drugie to gleby pochodzenia wodnego, na które składają się mady średnie, ciężkie i lekkie, mady ciężkie położone na torfach, gleby torfowe, murszowe, mułowo-bagiennie oraz piaski wydymowe. Przeważają na nich łąki i pastwiska.

Początki osadnictwa na terenie gminy Sompolno sięgają środkowego okresu epoki kamienia – mezolitu (około 9600-4000 r. p.n.e.). Na ten okres datuje się bowiem ślady obozowisk mezolitycznych w okolicach miejscowości Wierzbie, Biele czy Belny. Społeczności kultur mezolitycznych prowadziły traperski tryb życia, trudniąc się łowiectwem, rybołówstwem i zbieractwem.

Model ten uległ zmianie w okresie neolitu (około 5400-2000/1900 r. p.n.e.). Ludność tej epoki zajęła się uprawą ziemi i hodowlą zwierząt, co doprowadziło do bardziej osiadłego trybu życia. Powstały wówczas dobre warunki do rozwoju najstarszych rzemiosł – garncarstwa, tkactwa czy też wyrobu doskonalszych narzędzi krzemienych. W okolicach Sompolna ślady osadnicze z epoki neolitu wiążą się przede wszystkim z kulturą pucharów lejkowatych (między innymi okolice miejscowości Belny, Biele, Łysek, Ośno Górne, Sompolno, Wymysłowo). Charakterystyczne dla tej kultury są monumentalne grobowce megalityczne

(„kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami, z pochówkami w obudowie kamiennej. Tego typu grobowiec zanotowano w Sompolnie w XIX w.

Największy rozwój osadnictwa pradziejowego widoczny jest jednak w okresie funkcjonowania kultury łużyckiej (około 1200-400 r. p.n.e.). Znamy liczne ślady osadnictwa tej kultury na terenie gminy (m. in. w miejscowościach Belny, Biele, Sompolno, Wymysłowo) oraz cmentarzysko ciepłopalne kultury łużyckiej w miejscowości Piaski.

W schyłkowej fazie rozwoju kultury łużyckiej, na obszarze Pomorza wschodniego i środkowego wykształciła się kultura pomorska (około 500-200 r. p.n.e.). Znamy nieliczne ślady osadnictwa tej kultury na terenie gminy (m. in. w okolicach Ostrówka, Sompolna) oraz cmentarzysko kultury łużyckiej (nie udało się zlokalizować osad związanych z cmentarzyskiem – prawdopodobnie znajdują się one na W od niego) w miejscowości Piaski.

Natomiast pod koniec starożytności (schyłek II w. p.n.e. - V w. n.e.) omawiany obszar znalazł się w strefie oddziaływania kultury przeworskiej (Belny, Biele, Mąkolno, Racięcice, Sompolno, Wymysłowo).

Osadnictwo rozwijało się również we wczesnym średniowieczu (VI- połowa XII w.) i w okresie nowożytnym (np. Belny, Łysek, Sycewo). Z okresu późnego średniowiecza znamy gródek stożkowaty z miejscowości Lubstówek. Stanowisko to znane z badań powierzchniowych (1978, 1997 – K. Gorczyca, Muzeum Okręgowe w Koninie) oraz badań sondażowych (1983 – M. Ciesielski), to gródek stożkowaty o średnicy podstawy ok. 25 m i wysokości około 7 m, do chwili obecnej zachowało się około 0,3 pierwotnej objętości. Pozostała część została rozwieziona w okresie międzywojennym w celu wyrównania pól. Z tym wydarzeniem związany jest również fakt, iż nie zachowały się pozostałości zabudowy. Chronologia grodziska została ustalona na późne średniowiecze (XIV-XV w.). W trakcie badań powierzchniowych zewidencjonowano również na stanowisku 1 osadę Kultury Pucharów Lejkowatych.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Z obiektów architektury i budownictwa wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy Sompolno najlepiej zachowane są obiekty będące własnością kościoła. W gorszym stanie prezentuje się część zabytków będąca własnością prywatną.

LUBSTÓW

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jadwigi

KOŚCIÓŁ par. p.w. św. Jadwigi. Pierwsza wzmianka o miejscowości Lubstów pochodzi z roku 1393. Miejscowość ta zawsze była własnością szlachecką. Świątynia parafialna została wzniesiona w 1534 r. z fundacji szlacheckiego rodu Lubstowskich: Jana, chorążego kaliskiego i Bartłomieja, podkomorzego inowrocławskiego, wczesnorenesansowa, murowana na miejscu pierwotnego kościoła drewnianego. W roku 1753 kościół był restaurowany (przebudowa prezbiterium) przez mistrza murarskiego *Hermana Cyglera* dla Rafała Radajewskiego, chorążego brzesko-kujawskiego, ówczesnego właściciela Lubstowa

Kościół orientowany, na rzucie prostokąta z wydłużoną osią wschód-zachód. Bryła w formie wydłużonego prostopadłościanu przykrytego wysokim dachem dwuspadowym. Ściany szczytowe parawanowe. Po stronie północnej przylega zakrystia o bryle prostopadłościanu, z dachem dwuspadowym o kalenicy na poziomie okapu bryły głównej. Połacie dachowe w części dolnej załamane na przepustnicy. Bryła otoczona jest skarpami i daszkami dwuspadowymi, pulpitowymi, rozdzielonymi ukośnie.

Kościół remontowano w r. 1971. Na początku lat 90. XX w. kościół odnowiono, zmieniono pokrycie dachowe, okna, uzupełniono część tynków. W 1995 r. założono posadzki marmurowe z „białej marianny”. W roku 2006 zamontowano bramę oraz kratę w drzwiach głównych kościoła. Stan zachowania dobry.

DZWONNICA. Budowa dzwonnicy rozpoczęta w r. 1758 przez murarza *Jerzego Mura*, dokończona przez mistrza *Hermana Cyglera*. Dzwonnica murowana z cegły, posadowiona na rzucie prostokątnym wydłużonym w kierunku północ-południe. Bryła w kształcie wysmukłego prostopadłościanu przykrytego dachem dwuspadowym, przesłonięta z dwóch stron szczytami parawanowymi. Barokowy obiekt zachował swą dawną formę prawie w całości. Na przełomie lat 80. i 90. XX w. uzupełniono tynki oraz wymieniono pokrycie dachowe. W roku 2007 przeprowadzono kolejny remont. Stan zachowania dobry.

PLEBANIA. Murowana, parterowa, otynkowana została zbudowana w 1810 roku w stylu klasycystycznym. Pięcioosiowa z wejściem ujętym w dwie wgłębne kolumny. Dach naczółkowy, kryty dachówką. Od pn. nowsza przybudówka. Na początku lat 80. XX w. plebanię przebudowano, wymieniono też tynki, okna i pokrycie dachowe. Stan zachowania dobry.

Zespół pałacowo – folwarczny

PAŁAC. W roku 1827 w Lubstowie było 30 dm., 410 mk. Dobra Lubstów składały się z folwarków: Błonawy, Police, Zofia, wsi: Lubstów, Police, Błonary, kolonii: Dąbrowa, Wierzliny, Pogorzelin, Smolniki Polskie, Smolniki Niemieckie, Leśnictwo, Ignacewo, Półwiosek Lubstowski. Pałac w Lubstowie zbudowano w 2 poł. XIX w. wg projektu architekta *Stanisława Hebanowskiego*. Obiekt w stylu neoklasycystycznym. W końcu XIX w. należał do rodziny Słubickich, do II wojny światowej należał do rodziny Niemojewskich. Po wojnie pałac stał się własnością Skarbu Państwa, mieścił się tam m.in. dom spokojnej starości, w latach 70. XX w. ośrodek wypoczynkowy UAM Poznań. Na przełomie lat 70.i 80. pałac zaadaptowano na szkołę i przedszkole. Kolejne remonty przeprowadzono w 1992 r. (częściowy) oraz remont generalny w 2003 r. Obecnie własność prywatna. Stan zachowania dobry.

PARK. Rozległy park (11,3 ha) ma kształt nieregularnego owalu opartego dłuższym bokiem, od strony południowej, o brzeg jez. Lubstowskiego i zwężającego się ku zachodowi. We wschodniej części parku usytuowany jest pałac. Założycielami zachowanej do dzisiaj rezydencji z parkiem krajobrazowym z ok.1870 r. byli Zofia z Tokarskich i Albin Słubicki.

Zasadnicza część parku lubstowskiego opada łagodnym zboczem w kierunku na zachód od pałacu. Dalej roztacza się rozległy starodrzew ograniczony aleją grabową, biegnącą z południa na północ. Masyw starodrzewia zamyka od zachodu szpaler ok. 300-letnich dębów. Teren dodatkowo zróżnicowany jest przez przecinający park na osi północ-południe głęboki jar ze strumieniem. Pierwotny układ komunikacyjny zachował się śladowo. Zachowany do chwili obecnej park jest szczególnie ważny dla pełnego odbioru walorów architektury rezydencjonalnej. Pewną wadą obecnego stanu prawnego jest podział parku dla dwóch indywidualnych właścicieli. W parku nie prowadzi się prac porządkowych i pielęgnacyjnych, co stanowi na przyszłość zagrożenie dla tego cennego kompleksu przyrodniczego.

SPICHLERZ. Obecna zabudowa folwarku pochodzi z 1 i 2 poł. XIX wieku. Spichlerz pobudowano w 1842 r. (na fasadzie spichlerza znajduje się czytelna data budowy), w stylu neoklasycystycznym. Murowany z cegły na planie wydłużonego prostokąta o bryle zwartej na podmurówce, przekryty dachem naczółkowym. W roku 1966 przeprowadzono remont, w trakcie którego zbite zostały boniowania na bocznych elewacjach i narożach. W 2008 r. rozpoczęto kolejny remont całego obiektu. Obecnie własność prywatna. Stan zachowania dostateczny.

PASZARNIA. Budynek zbudowano ok. połowy XIX wieku. Obecnie pozbawiony jest cech stylowych. Posadowiony na rzucie wydłużonego prostokąta o bryle zwartej na podmurówce, przekryty dachem dwuspadowym. Budynek przebudowany w r. 1965/66 dla potrzeb handlowych. Obecnie własność prywatna. Stan zachowania dostateczny.

Kaplica grobowa na cmentarzu parafii rzymskokatolickiej

GROBOWIEC (kaplica) zbudowano w roku 1888 z fundacji rodziny Słubickich, ówczesnych właścicieli pałacu i dóbr lubstowskich. Obiekt w stylu neoklasycystycznym. Posadowiony na rzucie prostokątnym z nieznacznie wydłużoną osią południe – północ o bryle w formie wydłużonego prostopadłościanu, przekrytego dachem łamanym o niewielkim spadzie połaci.

W latach 80. XX w. odnowiono tynki oraz elementy dekoracyjne, założono nowe pokrycie dachowe. Stan zachowania dobry.

LUBSTÓWEK

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Mateusza Apostoła. Wieś Lubstówek jest wzmiankowana w 1520 roku jako własność szlachecka. Kościół – drewniany - został wzniesiony w 1639 r. z fundacji Aleksandra Głębockiego, archidiacona gnieźnieńskiego i Magdaleny z Krzyckich Głębockiej, właścicieli Lubstówka. Konsekrowany w 1648 r. Budynek jednonawowy konstrukcji zrębowej, oszalowany. Prezbiterium węższe zamknięte wielobocznie. Nawę i prezbiterium przykrywa wspólny dwuspadowy dach kryty gontem. W latach 1969-1970 kościół był remontowany. Kapitałny remont przeprowadzono w latach 1982-1984, wymieniono opierzenia deskowe, gont, fragmenty konstrukcji dachowej. W roku 2007 przeprowadzono remont i konserwację ścian drewnianych. Stan zachowania dobry.

MAKOLNO

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Andrzeja Apostoła . Najstarsza wzmianka o istnieniu wsi Makolno pod nazwą Makolino jest z 1345 roku. Parafia i kościół wzmiankowane w dokumentach z 1441 roku.

Obecnie istniejący został wzniesiony w l. 1749-1750 staraniem proboszcza Łukasza Żurawskiego. Drewniany, konstrukcji zrębowej, wzmocniony lisicami. Dach dwuspadowy z wieżyczką na sygnaturkę. Prezbiterium niższe. Kościół restaurowano w 1894 roku. W roku 1967 uzupełniono oszalowanie zewnętrzne. W latach 70. XX w. przeprowadzono gruntowny remont. W roku 1990 dobudowano drewnianą kruchtę. Wymiana poszycia dachowego z blachy na gont nastąpiła w latach 1995-1998 wraz z remontem więźby dachowej oraz konserwacją ścian i podłóg. Centralne ogrzewanie zainstalowano w 2007 r. Stan zachowania dobry.

Zespół dworski

DWÓR. Najstarsza wzmianka o wsi Makolno pochodzi z 1345 roku. W roku 1824 w wiosce było 14 dm., 84 mk. W r. 1884 wymieniony jest folwark, który należał do dóbr Mostki wraz z folwarkami: Przestronie, Janowicz, Lipiny, Łaziska, Zdrojki, Smolniki. Do folwarku należało 2624 mr. Dwór zbudowano w 2 poł XIX wieku. Posadowiony na prostokątnym rzucie o wydłużonej osi wschód – zachód. Bryła

w formie prostopadłościanu parterowego, przykryta wysokim dachem dwuspadowym. W osi z dwóch stron wystawki przykryte daszkami dwuspadowymi. Przy głównym wejściu ganek ze schodami, w narożach dwie kolumny podpierające balkon. W latach 70. XX w. zaadaptowano obiekt do wielu funkcji: szkoła podstawowa, poczta, mieszkania, biblioteka. Zamurowano część otworów drzwiowych, zmieniono otwory okienne i okna na parterze. W roku 1990 wyremontowano dach, kominy i tynki zewnętrzne. Własność UMG. Stan zachowania dostateczny.

PARK. W obecnej chwili park jawi się jako nieregularna, porośnięta drzewami przestrzeń (ok. 2 ha). Część starych drzew np. lipy drobnolistne, wiąz szypułkowy były zapewne starymi nasadzeniami dla osłonięcia dworu przed widokiem z folwarku. Większość pozostałych drzew to samosiejki lub przypadkowe nasadzenia. Odtworzenie pierwotnego układu komunikacyjnego parku jest obecnie niemożliwe. Resztówka parku dworskiego w Mąkolnie jest zaniedbana oraz częściowo zdewastowana i pilnie wymaga prac renowacyjnych.

RACIĘCICE

Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia N. P. Marii

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. Narodzenia N.P. Marii. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1418 r. Własność szlachecka. Parafia wzmiankowana w pocz. XV w. Poprzedni kościół drewniany zbudowany został w 1780 roku z fundacji Andrzeja Mniewskiego, właściciela wsi. Obecny murowany został wzniesiony w 1900 r. z fundacji Zofii Słubickiej. Konsekrowany w 1901 r. Kościół orientowany, zbudowany w stylu neogotyckim, trzynawowy z wieżą.

W 1967 r. kościół został częściowo zniszczony przez pożar. W 1970 r. odbudowano wieżę, zaś w 1989 r. został w całości wyremontowany i pokryty nową blachą ocynkowaną. W roku 1999 kolejna zmiana pokrycia dachu nad kaplicą i zakrystią z blachy ocynkowanej na blachę aluminiową, wraz z naprawą rynien i rur spustowych. W roku 2008 przeprowadzono remont wieży i ściany północnej. Stan zachowania dobry.

OGRODZENIE KOŚCIOŁA. Wybudowane w roku 1900 z cegły, nie otynkowane. Na bieżąco są dokonywane naprawy ubytków. Stan zachowania dobry.

SOMPOLNO

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Marii Magdaleny

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Marii Magdaleny. W roku 1415 wzmiankowany jest kościół parafialny drewniany, który wg akt wizytacji z roku 1766 był w ruinie. W r. 1780 wzniesiono nowy kościół też z drewna, który został rozebrany w roku 1844. Na jego miejscu zbudowano w latach 1845-1847 kościół z cegły, w stylu neogotyckim, istniejący do dzisiaj. Jednonawowy z węższym i niższym prezbiterium. W latach 1978-1980 dobudowano w części północnej nowy obiekt. Rozebrano środkową część dawnej ściany po stronie północnej. Dach przykryto blachą cynkową. W 2008 r. przeprowadzono remont z osuszaniem murów włącznie. Stan zachowania dobry.

PLEBANIA. Wybudowana w 2 poł. XIX w., parterowa, z cegły. Ok.1920 r. od strony wschodniej dobudowano piętrową przybudówkę. Budynek główny na planie prostokąta z głównym wejściem od strony północnej, poprzedzony gankiem. Jednokondygnacyjny, podpiwniczony, z użytkowym poddaszem. W roku 2006 odnowiono elewację. Stan zachowania dobry.

Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego

KOŚCIÓŁ zbudowany w latach 1839-49, wg projektu arch. *Bonifacego Witkowskiego* z 1828 r. Poświęcenie kościoła nastąpiło 30 maja 1861 r. Obiekt wybudowany w stylu późnoklasycystycznym. Murowany, otynkowany z boniowaniem. Na planie wydłużonego prostokąta z nie wyodrębnionym prezbiterium. Bryła w formie bloku dwukondygnacyjnego, przykryta dachem dwuspadowym o niewielkim spadku połaci.

Kościół remontowano w latach 80 XX w. Uzupełniono tynki, częściowo wymieniono konstrukcję dachową i pokrycie dachowe. W 2005 r. pokryto dach papą, wymieniono rynny i rury spustowe, przeprowadzono remont sygnaturki. W 2006 r. odnowiono elewację zewnętrzną i ogrodzenie. Stan zachowania dobry.

CMENTARZ EWANGELICKI. Założony w poł. XIX wieku. Najstarszy istniejący nagrobek z 1866 r. należy do Wilhelminy Berg z d. Kautz. Czytelność układu

cmentarza całości dobra, kwater zatarta. Granice cmentarza wyznacza szpaler śliwy ałyczy. Niewiele zieleni wysokiej – młode jesiony, kasztanowce, dęby, robinie.

W roku 1995 wybudowano ogrodzenie i wyremontowano bramę wjazdową. Ogólny stan zachowania dobry.

SYNAGOGA. Zbudowana w końcu XIX w. w miejscu istniejącej wcześniej drewnianej. Obiekt w stylu neoklasycystycznym. Posadowiony na rzucie prostokąta w kierunku wschód-zachód z absydą na rzucie wycinka koła po stronie wschodniej. Bryła w formie prostopadłościanu nieznacznie wydłużona w kierunku wschód-zachód, przykryta dachem trzyspadowym o niewielkim spadku połaci. W latach 80.i 90. XX w. prowadzono gruntowną odbudowę synagogi. W roku 2007 przeprowadzono remont ogólny. Obecnie mieści się w niej biblioteka. Własność UMG. Stan zachowania dobry.

KAPLICA „Na puszczy” p.w. św. Hieronima. Zbudowana zapewne w 1732 roku staraniem ks. Stefana Kiełczyńskiego. Gruntownie restaurowana w 1867 r. Orientowana. Drewniana o konstrukcji zrębowej, oszalowana. Na planie wydłużonego ośmioboku z nie wyodrębnionym prezbiterium i kruchtą od zachodu. Wokół części prezbiterialnej ślady rozebranych sobót. Dach kryty blachą z wieżyczką na sygnaturkę.

W roku 1986 naprawiono dach, wymieniono zniszczone belki oraz wymieniono i uzupełniono oszalowanie zewnętrzne. Kolejny remont przeprowadzono w 1999 r. Stan zachowania dobry.

RATUSZ. Zlokalizowany w zachodniej pierzei rynku, pobudowany w 2 poł. XIX w., w końcu XIX w. rozbudowany o część północną, a w 1 poł. XX w. o północno-zachodnią. Siedzibą władz miejskich ratusz był do 1978 r. W 1979 r. znalazła tu siedzibę biblioteka. Od 1992 r. w budynku mieści się Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury.

Budynek posadowiony na planie odwróconej litery „L”. Bryła zwarta dwukondygnacyjna. Od strony wschodniej nakryta dachem dwuspadowym, od strony północnej jednospadowym. W latach 70. XX w. przeprowadzono remonty bieżące. W roku 2008 rozpoczęto remont kapitalny. Stan zachowania dostateczny.

SPÓLNIK – BELNY

Zespół dworski

DWÓR. Wieś i folwark Belny należały w drugiej połowie XIX w. do klucza dóbr Wierzbie. Do lat 20. XX w. właścicielem folwarku i dworu był Zdzisław Krzymucki, później A. Żeglicz. W roku 1930 folwark sprzedano Józefowi i Władysławowi Rybarczakom. Po II wojnie światowej niewielki folwark nie uległ parcelacji, dwór pozostał własnością braci.

Od 1976 r. właścicielem była Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna. Obecnie własność prywatna.

Dwór zbudowany w połowie XIX w. posiada cechy stylowe klasycystyczne, widoczne w tradycyjnym portyku-ganku. Zmieniono bryłę dachu. Budynek posadowiono na rzucie prostokątnym o wydłużonej osi północny-zachód, południowy-wschód. Bryła w formie prostopadłościanu przykryta wysokim dachem dwuspadowym.

W drugiej połowie lat 70. XX w. wymieniono pokrycie dachowe oraz część drzwi i okien. Konstrukcja dachowa częściowo zniszczona, liczne ubytki tynków zewnętrznych, zarysowane mury. Budynek wymaga przeprowadzenia natychmiastowo prac remontowych.

PARK- pozostałości. Pierwotne założenie było dość rozległe. W znacznym stopniu nosiło cechy użytkowe tj. głównie obsadzone było sadami od strony południowo-zachodniej.

Park jest obecnie mocno zdewastowany i nie ma wyraźnie wytyczonych granic. Zachowany drzewostan w stosunku do powierzchni (3,9 ha) całego założenia jest nieliczny. Reprezentacyjna część parku obejmuje obszar bezpośrednio przy dworze. Charakter tych nasadzeń był jednak dowolny i służył wyłącznie jako oprawa dla dworu. Resztówkę parku w Spólniku-Belnym należy poddać zabiegom renowacyjnym w oparciu o stosowną dokumentację, gdyż jest to założenie parkowo-dworskie o walorach historycznych i dostrzegalnym jeszcze pięknie pozostałych skupisk zieleni drzew, krzewów.

WIERZBIE

Zespół pałacowo-parkowy

PAŁAC. W r. 1557 wieś Wierzbie była własnością Jana Lubstowskiego. W r.1827 było tam 27 dm., 207 mk. W 1881 r. dobra Wierzbie składały się z folwarków Belny, Ośno-Podlesne, majątek obejmował 1725 mr. Pałac zbudowano w połowie XIX w. Do II wojny światowej był własnością Józefa Krzymuckiego. Po wojnie własność PGR, zamieszkiwany był przez rodziny pracownicze. Na przełomie lat 70. i 80. XX w. został opuszczony i uległ zrujnowaniu. Obecnie stanowi własność prywatną. Stan techniczny – ruina.

PARK. Obecny układ przestrzenny parku ogranicza się do obszaru wokół ruin pałacu. Układ wewnętrzny jest słabo czytelny. Punktem centralnym parku są ruiny pałacu usytuowane w części środkowo-północnej. Dwa ważne punkty kompozycyjne to stawy - jeden podłużny wzdłuż granicy wschodniej, i drugi owalny pośrodku granicy zachodniej. Całość założenia jest niejako „przecięta” drogą , pierwotnie stanowiącą drogę dojazdową do pałacu. Zachowany drzewostan jest przerzedzony. Z dorodnych egzemplarzy wymienić trzeba: jesiony, lipy i kasztanowce. W latach 2006 -2007 odbudowano i uporządkowano stawy. Obecny właściciel porządkuje obszar parku w oparciu o posiadaną dokumentację. Park, z uwzględnieniem gospodarki nasadzeniowo-porządkowej, posiada walory tak historyczne, jak i czytelnej kompozycji przyrodniczej w krajobrazie, jest wartościowym skupiskiem drzew i roślin o ważnym znaczeniu w lokalnym ekosystemie.

ZAKRZEWEK

Zespół dworski

DWÓR. Zbudowany w 1803 r. dla rodziny Przyłubskich. Po stracie syna w powstaniu styczniowym majątek sprzedano Alfonsowi Raszewskiemu. Po parcelacji, w 1883 r. resztówkę z dworem kupił Mieczysław Kossowski. W roku 1884 w folwarku było 3 dm., 22 mk. Obejmował on obszar 189 mr. W r. 1907 właścicielem został syn Mieczysława – Józef. Po wojnie folwark obejmujący 41 ha nie został

znacjonalizowany. Józef Kossowski, który był znanym pomologiem, prowadził tutaj szkółkę drzew sadowniczych. W latach 1946 – 1982 w dworze znajdowały się mieszkania rolników oraz siedziba ośrodka kolonijnego. W chwili obecnej posiadłość pozostaje nadal w rękach prywatnych.

Dwór murowany z cegły ceramicznej, posadowiony na rzucie prostokątnym o bryle prostopadłościennej, przykrytej wysokim dachem czterospadowym.

W latach 70. XX w. rozebrano dawny aneks po stronie wsch. oraz wystawkę zbudowaną wcześniej wtórnie po stronie południowej. W latach 1983-85 prowadzono remont generalny obiektu, zmieniono tynki, pokrycie dachowe, otwory okienne, okna, posadzki. Rozebrano drewnianą werandę po stronie zachodniej. Stan techniczny obiektu dobry.

PARK. Pierwotne założenie obejmowało cały teren dzisiejszego parku wzdłuż brzegów jeziora od wschodu i rozciągało się w kierunku zachodnim do obecnej szosy do Mąkolna. Punktem centralnym założenia był dwór, usytuowany pośrodku, z podjazdem od zachodu.

Właściwy park krajobrazowy obecnie zlokalizowany jest w części południowo-wschodniej założenia aż do brzegów jeziora, ze starym drzewostanem. Urok parku dziś polega na nieregularnie rozrzuconych dorodnych drzewach, niewielkim skłonie terenu w kierunku jeziora i widoku otwierającym się na nie. Osobliwością tego parku jest wspaniały dąb szypułkowy o obwodzie 6 m, zaliczany do pomników przyrody. Park zadbany, drzewostan zdrowy.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome na terenie gminy Sompolno to wyposażenie kościołów.

Kościół paraf. p.w. św. Jadwigi w Lubstowie posiada w swoim wyposażeniu 53 obiekty wpisane do rejestru zabytków. W latach 1995-97 odrestaurowano i zakonserwowano ołtarze z wyposażeniem i ambonę. Wyposażenie kościoła zachowane w dobrym stanie.

Kościół par. p.w. św. Mateusza w Lubstówku posiada 17 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Konserwowane w latach 80. XX w. Stan obiektów dobry.

Kościół par. p.w. Narodzenia NMP w Racięcicach nie posiada wyposażenia wpisanego do rejestru zabytków. Wyposażenie stanowią: neogotyckie ołtarze, ambona, chrzcielnica oraz polichromia w typie młodopolskim. Obiekty restaurowano w latach 90. XX w. Stan zachowania obiektów dobry.

Kościół p.w. św. Andrzeja w Mąkolnie. W swoim wyposażeniu posiada klasycystyczną ambonę, chrzcielnicę oraz chór muzyczny. Wyposażenie wnętrza dopełnia zbiór zabytków z 2 połowy XVII w. (nie wpisane do rejestru zabytków). Kompleksową konserwację wystroju i wyposażenia wykonano w latach 1995-96. Stan zachowania zabytków dobry.

Kościół p.w. św. Marii Magdaleny w Sompolnie. Posiada w swoim wyposażeniu zbiór obiektów ruchomych (nie wpisanych do rejestru zabytków) pochodzących z XVIII i XIX w. Stan zachowania dobry.

Kościół filialny p.w. św. Hieronima (tzw. "Na puszczy") w Sompolnie. Z wyposażenia drewnianego kościoła z 1732 r. zachowały się pojedyncze obiekty z XVIII w. (nie wpisane do rejestru zabytków). Wyposażenie zachowane w stanie dostatecznym, odnowienia wymaga barokowy ołtarz.

Wszelkie prace przy obiektach nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony

na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować nowe zalesienia lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności leśnej na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, obowiązek pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), nielegalna eksploatacja piśniewiczni i żwirowni. Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywne oranie.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków-Delegatury w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Natomiast w przypadku obiektów archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków: *w Lubstówku i w Piaskach objęte są one ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. nr 162, poz. 1568).*

Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie w/w stanowisk.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Sompolno na lata 2008-2013 wymienia następujące inwestycje mogące stanowić zagrożenie dla stanowisk archeologicznych:

<i>Inwestycja</i>	<i>Czas realizacji</i>
Przebudowa oczyszczalni ścieków w Sompolnie przy ul. Św. Barbary	2008-2009
Budowa kanalizacji deszczowej w Sompolnie, ul. 500-lecia, ul. Polna, ul. Warszawska, osiedla 35-lcia PRL (targowica), ul. Błankowej; w Mąkolnie i Lubstowie	2008-2012
Budowa kanalizacji deszczowej na ul. Głównej w Mąkolnie	2008-2009
Budowa i rozbudowa kanalizacji na terenach wiejskich – przydomowe oczyszczalnie ścieków (o rozproszonej sieci osadniczej)	2008-2016
Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków w Mąkolnie oraz budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowościach: Mąkolno (ul. Zielona), Sycewo, Wierzbie, Sompolinek	2010-2014

Budowa kanalizacji ul. Krycha, Nadnotecka (możliwość przyłączenia gminy Wierzbiniek)	2011
Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowościach: Lubstów, Nowa Wieś, Zakrzewek	2015-2016
Budowa oczyszczalni przydomowych w Ośnie Górnym, Kazubku, Wierzbiu	2008-2013
Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków w Mąkolnie	2008-2015
Budowa sieci gazowej wraz z przyłączami	2010-2015
Budowa wodociągu Stafanowo (łącznik Błonawy-Stefanowo)	2009
Budowa wodociągu Kolonia Lipiny (łącznik Kolonia Lipiny – Lipiny)	2010
Budowa wodociągu Dąbrowa (łącznik Dąbrowa – Sompolno – wodociąg awaryjny)	2010
Budowa wodociągu Zakrzewek (łącznik Zakrzewek – Mąkolno – wodociąg awaryjny)	2013
Budowa magistrali wodociągowej Mostki- Mąkolno	2012
Budowa nowej magistrali dla miasta Sompolno (Biele – Sompolno)	2012-2013
Budowa wodociągu – działki Mąkolno (ul. Główna)	2009
Budowa wodociągu Lubstów – połączenie ulicy Rolnej i ul. Głównej	2008-2009
Budowa wodociągu Mąkolno	2008-2009
Wymiana rur Źeliwnych na PCV w mieście Sompolno	2013
Budowa zbiornika wyrównawczego dla Miasta Sompolno (adaptacja wieży ciśnień PKP)	2013

Modernizacja i konserwacja sieci melioracyjnej	do 2016
Otworzenie szczegółowych rowów melioracyjnych	do 2016
Regulacja Noteci i Ubiedzy	2008-2012
Zbiorniki małej retencji	do 2016
Pogłębienie i zagospodarowanie jeziora „Na Puszczy”	2008-2015
Budowa drogi gminnej 4029, 4028/010 Mostki-Marcinkowo	Do 2009
Budowa drogi gminnej 4052 Stefanowo - Łągiewniki	2008-2011
Budowa drogi gminnej 4013/4064/010 w miejscowości Koszary	2008-2010
Budowa drogi gminnej 4003 Ośno Podleśne – Marcjanki Kawęczyn Lubotyń	2009-2011
Budowa drogi gminnej 4042 Sycewo - Biele	2009-2011
Budowa drogi gminnej 4050 Lubstówek-Błonawy	2010-2013
Budowa drogi gminnej 4039 Sycewo – Mąkolno (przy cmentarzu)	2010-2013
Budowa drogi gminnej 4026 Wierzbie – Ośno Górne	2010-2013
Budowa drogi gminnej 4082, 4066 Kazubek – Kolonia Lipiny	2012-2015
Budowa drogi gminnej 4021 Józefowo - Sompolek	2008-2013
Budowa drogi gminnej w miejscowości Zakrzewek	2008-2010
Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 263 w miejscowości Mostki	2008-2012
Doprowadzenie łącza szerokopasmowego do Gminy	do 2011
Uzbrojenie gruntów przeznaczonych pod inwestycje przy obwodnicy	2008-2010
Rozbudowa kompleksu sportowo rekreacyjnego przy stadionie z wykorzystaniem jeziora w miejscowości Mąkolno (budowa deptaka w kierunku	2010-2012

jeziora, budowa przystani, molo) Budowa i wyposażenie boisk w Racięcicach i Wierzbiu (gminne)	2009-2015
Budowa basenu, siłowni i kręgielni w Sompolnie przy ul. Kaliskiej	2013-2016
Budowa ścieżki rowerowej przy drodze powiatowej w Nowej Wsi do Zespołu Szkolnego w Lubstowie	2009-2011
Budowa ścieżki rowerowej Mostki – Mąkolno; Mąkolno- Sompolno; Mostki – Przystronie	2010-2016
Modernizacja oświetlenia Miasta i Gminy z Zastosowaniem energooszczędnych źródeł światła	do 2016
Wykonanie brakującego oświetlenia na terenie gminy	2008-2016
Założenie oświetlenia od końca ul. Warszawskiej do obwodnicy	2008-2016
Budowa chodników w Mieście i Gminie	2008-2016
Budowa ronda na obwodnicy Sompolna – w kierunku miejscowości Sycewo	2008-2011

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie oraz wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zwartych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

a) nieruchomości

Gmina Sompolno nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomości. Bowiernie ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania

przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy nielicznej grupy obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Brak szczegółowych zapisów dotyczących ochrony zabytków ujętych w ewidencji może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, kubaturowe, materiałowe i architektoniczne. Dlatego też inwestycje realizowane w oparciu o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz o ustaleniu lokalizacji celu publicznego muszą być każdorazowo uzgadniane z urzędem konserwatorskim.

Tradycyjne budownictwo wiejskie na obszarze całej gminy praktycznie nie istnieje. Wieloletni proces przemian tradycyjnego wzorca rodziny wiejskiej, spowodował nieodwracalne zmiany tak w hierarchii wartości, jak i w materialnym sposobie oglądu współczesności. Nowatorskie trendy gospodarowania wyeliminowały pozostałości dawnej architektury budowlanej.

Lata drugiej wojny światowej będące dramatem tak w skali doznań jednostki, jak i grup społecznych, doprowadziły do wyludnienia wielu wsi i przysiółków zamieszkałych przez ludność pochodzenia niemieckiego. Pozostałości tych wspólnot, jakimi są cmentarze, ulegają powolnej i zdaje się nieodwracalnej zagładzie. Istniejące na terenie gminy nieczynne cmentarze ewangelickie we wsiach: Marcinkowo, Siedliska, Zakrzewek, Przystronie, to przejaw zaniedbania, degradacji i niezrozumienia ich wartości historycznej. Całkowicie zarośnięte, miejscami trudno dostępne. Zniszczone i zdewastowane nagrobki, poprzerastane krzewami lilaka. Jedyne czynny cmentarz ewangelicki w Sompolnie jest dość dobrze utrzymany.

Tereny położone wokół kopalni odkrywkowej węgla brunatnego w sposób samoistny stanowią zagrożenie dla substancji zabytkowej nie tylko poprzez zmianę w otulinie krajobrazu, lecz również biodegradacji środowiska bezpośrednio doń przyległego. Momentem wszak najistotniejszym na dzień dzisiejszy są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi, gdzie często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Dylemat: co zrobić, a co pominąć?, to najczęstszy problem właścicieli obiektów zabytkowych.

Sfera uświadamiania sobie wartości historycznej zabytku, reguł i zasad postępowania przy jego renowacji to zagadnienie, które rzutuje w sposób czytelny na prowadzenie prac remontowych. Wszak często widuje się kamienice, wpisane wprawdzie tylko do ewidencji zabytków, które poddane zabiegom renowacyjnym ulegają metamorfozie, np. parter przystosowany zostaje do współczesnych potrzeb usługowych i staje się rażącym dysonansem w oglądzie całości. Skala zjawiska jest znaczna, możliwości jego niwelowania złożone i determinowane również przez czas.

b) ruchomych

Zabytki ruchome na terenie gminy Sompolno, stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych, są właściwie i prawidłowo chronione.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Sompolno na lata 2007 – 2016

Strategia Rozwoju Gminy Sompolno na lata 2007 – 2016 została przyjęta uchwałą nr XIV/112/08 Rady Miejskiej w Sompolnie z dnia 26 lutego 2008 roku. Strategia Rozwoju Gminy uwzględnia ochronę dziedzictwa kulturowego, włącza ją w rozwój gminy zarówno w zakresie wykorzystania obiektów zabytkowych do celów turystycznych podnoszących jej atrakcyjność, jak również promocję imprez kulturalnych, plenerowych i festynów związanych z tradycją ludową tego regionu. W strategii określono trzy strategiczne cele gminy wynikające z uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych, gospodarczych i społecznych. Cele strategiczne grupują poszczególne programy strategiczne, te zaś grupują projekty związane tematycznie z poszczególnymi dziedzinami życia, bądź działaniami samorządu. Z kolei projekty realizacyjne określają konkretne przedsięwzięcia

Ochronę dziedzictwa kulturowego uwzględnia Cel strategiczny nr 3 „*rozwój usług społecznych*”, Program 3.1. „*oświata, kultura, sport*”, Projekt 3.1.2 „*Rozwój gminnej infrastruktury sportowej i kulturalnej*”. Zawarto w nim zapis, iż gmina zamierza między innymi odbudować kamieniczki na Starym Rynku. Planowana jest również odbudowa Ratusza – siedziby M-GOK i dobudowa sali widowiskowej,

oraz rewitalizacja terenów PKP. Gmina zadba też o zabytki sakralne, przeznaczając na ich odnowę środki własne i strukturalne. Również w układzie tabelarycznym wymieniono w/w projekty, dodając zagospodarowanie kościoła i otoczenia „Na Puszczy”, renowację wieży kościelnej oraz ściany północnej kościoła w Racięcicach.

4.3. Uwarunkowania wynikające z Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Sompolno

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Sompolno na lata 2004 – 2006 z przedłużeniem do 2013 oparty został m.in. na celach i zadaniach wymienionych w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sompolno*, które wynikają z potrzeb społecznych, gospodarczych i środowiskowych, tworząc warunki do trwałego i zrównoważonego rozwoju gminy.

W rozdziale II ppkt 2.2.6 „Gospodarka leśna, zadrzewienia i zieleń parkowa” wymienione są parki wpisane do rejestru zabytków, znajdujące się na terenie gminy. W ppkt. 2.4.4 „Dziedzictwo kulturowe” wymieniono najcenniejsze obiekty architektury i budownictwa, cmentarze i zabytki archeologiczne na terenie gminy.

4.4. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sompolno

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sompolno – zmiana studium- zostało uchwalone przez Radę Miejską w Sompolnie uchwałą nr XXXI/246/05 z dnia 20 maja 2005 roku.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania jest dokumentem określającym kierunki polityki przestrzennej prowadzonej przez gminę.

W części I „Uwarunkowania rozwoju”, pkt 3 „Stan środowiska przyrodniczego” wymieniono zadrzewione obszary objęte ochroną konserwatorską. Należą do nich parki w Lubstowie, Mąkolnie, Spólniku-Belnach, Wierzbiu i Zakrzewku. Stanowią one głównie własność prywatną, jeden – w Mąkolnie - komunalną.

W pkt. 4. „*Dziedzictwo kulturowe*” wymieniono obiekty zabytkowe na terenie gminy. Są to obiekty architektury, budownictwa sakralnego i mieszkaniowego, parki i cmentarze wpisane do rejestru zabytków i figurujące w gminnej ewidencji zabytków oraz obiekty archeologiczne objęte strefą „W” ochrony reliktywów archeologicznych, w tym cmentarzysko ciałopalne w Mostkach d. Piaski wpisane do rejestru zabytków.

W pkt. 6. „*Obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów odrębnych*”, w ppkt. „*Zabytki kultury materialnej*” zapisano ogólną informację o istniejących obiektach i zespołach zabytkowych, synagodze, ratuszu, cmentarzach, układach architektoniczno-krajobrazowych i urbanistycznym, obiektach i domach objętych nadzorem wojewódzkiego konserwatora zabytków, wymieniono także dwie strefy obserwacji archeologicznej OW. „Wymienione obiekty podlegają ochronie zgodnie z ustawą z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”

Ppkt 9. określa „*Zasady kształtowania przestrzeni miejskiej*”, m.in.:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie zakresu ochrony prawnej; „*Zasady kształtowania obszarów wiejskich*”, m.in.: - ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych (wiejskich) oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni, innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek, krzyży; „*Zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego*”, m.in. przytoczono obowiązujące w tym zakresie akta prawne, uznając, że bezwzględne ich przestrzeganie jest podstawową zasadą, pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla innych pokoleń.

„*Zasady kształtowania przestrzeni wokół miejsc cennych dla kultury*” zawierają zapis:
 - ograniczenie działalności gospodarczej do nie kolidującej z wiodącą funkcją miejsca, a wspieranie działalności związanej z obsługą turystów czy pielgrzymów;
 - izolowanie tych miejsc od bezpośredniego styku z współczesnym zainwestowaniem, zachowanie niezbędnej otwartej przestrzeni w celu lepszego ich wyeksponowania.

W rozdziale II „*Kierunki zagospodarowania przestrzennego*” pkt 3. „*Obszary i zasady ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego*” wymieniono

m.in. tereny predestynowane do objęcia szczególną ochroną. Wśród nich: zespół architektoniczno-krajobrazowy w Lubstowie, układ urbanistyczny starego miasta w Sompolnie, parki dworskie, cmentarze, inne obiekty zabytkowe objęte ochroną konserwatorską. W pkt.4. „*Obszary i obiekty oraz zasady ochrony dziedzictwa kulturowego*” mieszczą się zapisy:

- obiekty cenne kulturowo wymagają bezwzględnego zachowania dla przyszłych pokoleń. Ochrona dotyczy także ich otoczenia, w którym nie powinny być lokalizowane obiekty stanowiące dysonans architektoniczny i funkcjonalny.

Do podstawowych zabytków kultury materialnej na terenie miasta i gminy Sompolno należą:

- kościoły rzymskokatolickie w Lubstowie, Lubstówku, Mąkolnie, Racięcicach, Sompolnie,
- kościół ewangelicko-augsburski wraz z cmentarzem w Sompolnie,
- synagoga z 1912 r. przy ul. Piotrkowskiej w Sompolnie,
- ratusz przy Rynku w Sompolnie,
- cmentarze w Lubstowie, Lubstówku, Marcinkowie, Mąkolnie, Przystroniu, Racięcicach, Siedliskach, Sompolnie i Zakrzewku,
- założenia parkowo-pałacowe w Lubstowie, Mąkolnie, Spólniku Belnym, Sycewie, Wierzbiu i Zakrzewku,
- układ historyczno-przestrzenny w Lubstowie,
- układ urbanistyczny starego miasta w Sompolnie.

Ponadto jest jeszcze wiele obiektów i domów mieszkalnych z XIX w. oraz pocz. XX w. W szczególności na terenie miasta Sompolna, objętych nadzorem wojewódzkiego konserwatora zabytków. Na terenie gminy znajdują się dwie strefy obserwacji archeologicznej W – związane z ochroną relikwów archeologicznych, są to:

- gródek stożkowy w Lubstówku,
- cmentarzysko ciałopalne w Mostkach d. Piaski.

Wymienione obiekty podlegają ochronie zgodnie z ustawą z dn. 23 lipca 2003 r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162 z dn 17 września 2003). Zmiany sposobu użytkowania, zmiany zagospodarowania oraz wszelkie inne działania w odniesieniu do obiektów objętych ochroną konserwatorską wymagają uzgodnienia z Kierownikiem Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

Określono również granice ochrony konserwatorskiej wokół wymienionych wyżej założeń dworsko-pałacowych, zespołów sakralnych, stanowisk archeologicznych, cmentarzy i pojedynczych obiektów budowlanych.

Ustalono następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- w obrębie stref ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego Sompolna oraz układu historyczno-przestrzennego Lubatowa obowiązują:
 - historyczna linia zabudowy,
 - historyczna parcelacja,
 - tradycyjna gęstość zabudowy,
 - zachowanie zabytkowej zabudowy i zieleni,
 - podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,
- w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej zespołów dworsko – pałacowych oraz sakralnych obowiązują zasady jak wyżej oraz użytkowanie nie kolidujące z historyczną funkcją obiektu.
- na terenie cmentarzy objętych ochroną konserwatorską obowiązują:
 - historyczna parcelacja,
 - historyczne rozplanowanie,
 - zachowanie obiektów zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
 - zachowanie zabytkowej zieleni,
 - wyłączenie spod zabudowy najbliższego otoczenia w odległości 20 m wokół granic cmentarza.
- na terenach w obrębie stref „W” ochrony reliktywów archeologicznych obowiązują zakaz jakiegokolwiek działalności inwestycyjnej.
- dla pojedynczych obiektów budowlanych obowiązują zachowanie zabytkowej formy architektonicznej oraz podporządkowanie niezbędnych zmian budynkowi istniejącemu w zakresie skali i formy.
- wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz w ich najbliższym otoczeniu wymagają: **pozwolenia** Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie, działającego z upoważnienia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora

Zabytków w Poznaniu – w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków,

uzgodnienia Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie – w odniesieniu do pozostałych obiektów.

Dokument zawiera ustalenia szczegółowe dla wybranych zespołów:

1. układ krajobrazowy w oparciu o układ historyczno-przestrzenny w Lubstowie.

Istniejące dzisiaj założenie było kształtowane od poł. XVI w. do lat 70. XIX w.

Dla tego terenu ustalono następujące zasady:

- nowa zabudowa nie może przekraczać gabarytów, które przesłaniałyby lub dominowały nad obiektami historycznymi,
- zabudowa nie może być lokowana na osiach widokowych,
- preferuje się zabudowę nawiązującą do historycznego sąsiedztwa,
- zachować należy historycznie ukształtowany przebieg dróg i wielkość placów.

2. układ urbanistyczny Sompolna z lat 1477 – 1939. Dla tego terenu obowiązuje:

- zachowanie historycznej linii zabudowy,
- zharmonizowanie nowych realizacji z historycznym sąsiedztwem, zarówno pod względem gabarytu jak i formy,
- preferowana zabudowa zwarta.

Postuluje się ponadto o przywrócenie historycznej funkcji pl. Wolności, dawnego rynku miejskiego, co wiązałoby się z jego adaptacją z istniejącego zieleńca na rynek miejski. Jednocześnie wskazana byłaby rewaloryzacja budynku dawnego ratusza.

W studium umieszczono informację o dołączonym doń opracowaniu pt „Wnioski konserwatorskie do studium...”, które zawierają następujące części:

- granice ochrony konserwatorskiej, -
- zasady ochrony konserwatorskiej, -
- spis obiektów zabytkowych, czyli obiekty i obszary podlegające ochronie konserwatorskiej z wyszczególnieniem obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- załączniki graficzne – obiekty i obszary chronione.

4.5. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w stanie niezmiennym terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku.

Goplańsko – Kujawski Obszar Chronionego Krajobrazu utworzono decyzją Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie. w 1986 r./uchwała nr 53/ Z wyłączeniem terenów eksploatacyjnych węgla brunatnego i zwałowiska zewnętrznego w części Doliny Grójeckiej, obszar swoim zasięgiem obejmuje przeważającą część terytorium gminy, w tym w całości obszar Bagien Kramskich.

Powierzchnia Goplańsko – Kujawskiego Obszaru Chronionego zajmuje 615 km² i obejmuje tereny o różnej genezie, należące do Pojezierza Kujawskiego. W jego granicach znajduje się strefa marginalna ostatniego glacjału, jak i fragmenty terenu objętego zlodowaceniem środkowopolskim. Zmianę charakteru rzeźby powstałej w tych dwu okresach dostrzec można w okolicy Mąkolna. Natomiast ze starszego zlodowacenia pochodzi wyniesiony ostaniec kolski o łagodnych i długich stokach. Łądolód północnopolski oparł się na tym wzgórzu, „oblepiając je” od północy pagórkami akumulacji fluwioglacjalnej. Powstała rzeźba terenu o deniwelacjach ok. 50 m. Pagórki te otaczają tzw. Rynną Mąkolneńską z wieloma jeziorami. Ten interesujący obszar proponuje się objąć ochroną, poprzez utworzenie rezerwatu krajobrazowego Mąkolno.

Na obszarze chronionego krajobrazu znajduje się, utworzony w 1959 r. rezerwat leśny **Kawęczyńskie Brzęki**. Zajmuje on powierzchnię 49,64 ha, z której większa część znajduje się na terenie gminy Babiak. Rezerwat powstał w celu ochrony najdalej na wschód wysuniętego na Nizinie Wielkopolsko – Kujawskiej stanowiska brekini (brzeka). Występują tutaj bardzo dorodne okazy tego gatunku drzewa, osiągające wysokość ponad 22 m i średnicę 68 cm, jak i inne charakterystyczne dla lasu grądowego.

Fragment gminy położony w obrębie Bagien Kramskich zaliczony został do obszaru o znaczeniu międzynarodowym – 19 M Dolina Środkowej Warty- w sieci ECONET POLSKA. Obszar ten zapewnia przestrzenną i ekologiczną łączność pomiędzy zlewniami dwóch największych rzek polskich – Wisły i Odry. Wysoką rangę nadają

mu również inne wieloprzestrzenne przyrodnicze waloryzacje (ESOCH, Corine Biotopem i Natura 2000), w oparciu o bogactwo florystyczne i faunistyczne gminy.

Na terenach dawnych wyrobisk torfowych projektowane są rezerваты przyrody: „Strumyk,” „Pogorzele” i „Stefanowo”. Ochronie podlegać będą rozległe połacie wilgotnych łąk ze zbiorowiskiem roślinnym i bytującymi gatunkami zwierząt. Chronione obiekty przyrody występujące na terenie gminy to: głazy narzutowe – granit - znajdujące się w Zakrzewku i Mostkach, pomnikowe dęby szypułkowe w Lubstowie (8 szt. na terenie parku i 1 szt. na terenie leśnictwa), Zakrzewku (1 szt.), Dąbrowie k/Sompolna (1 szt. na terenie leśnictwie).

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na Burmistrza Miasta Sompolno obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Dla gminy Sompolno opracowano gminną ewidencję zabytków nieruchomych – 188 obiektów (znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków) wpisanych i nie wpisanych do rejestru zabytków. Egzemplarz ewidencji zabytków nieruchomych przekazany zostanie Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie. Będzie ona systematycznie uzupełniana i weryfikowana.

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

I. Zgodnie z pismem przekazanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wykonana zostanie gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmującą karty stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i przeznaczonych do wpisu do rejestru oraz karty zespołów stanowisk archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Koninie.

II. Uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych

wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Koninie.

III. Sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez WUOZ w Poznaniu do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart ewidencyjnych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Pomoc w przygotowaniu wniosków przez właścicieli obiektów o wpisanie najciekawszych do rejestru zabytków.

6.2. Sporządzenie wykazu obszarów urbanistycznych, ruralistycznych, zespołów i obiektów nieruchomości, stanowisk archeologicznych typowanych do wpisu do rejestru zabytków z terenu gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy

Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków Delegaturą w Koninie w sprawie wpisania do rejestru zabytków obiektów nie ujętych jeszcze w rejestrze, a reprezentujących duże walory historyczne i architektoniczne.

Obiekty typowane do wpisania do rejestru zabytków:

- cmentarz przykościelny „Na Puszczy” w Sompolnie,
- układ urbanistyczny Sompolna.

6.3. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych,

prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,

- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Sompolno” na stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Sompolnie,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.

6.4. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy,
- określenie zasad udzielania pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków (dotacje) oraz rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji.
- podjęcie próby rozwiązania problemu nieczynnych cmentarzy ewangelickich na terenie gminy; w tworzonych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględnienie docelowych funkcji cmentarzy poprzez wyszczególnienie, które pozostaną cmentarzami i objęte zostaną ewentualnym programem rewitalizacji, a które stanowić będą tereny zielone z możliwością utworzenia miejsc pamięci lub lapidarium.

6.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów

Przez teren gminy Sompolno przebiega pieszy szlak turystyczny czerwony o długości 16,1 km, wiodący z Sompolna przez Ignacewo do Ślesina. W planie przewidywana jest budowa ścieżek rowerowych na terenach po PKP (po torowiskach), ścieżki rowerowej przy drodze powiatowej z Nowej Wsi do zespołu szkolnego w Lubstowie oraz ścieżki rowerowej z Mostek do Mąkolna, Sompolna i Przysronia. W programie przewidziano również wyznaczanie turystycznych szlaków rowerowych, uwzględniających najcenniejsze zabytki położone na terenie gminy, a także założenie punktów dydaktycznych. Istniejące jeziora: Lubstowskie, Mąkolno, Mostki, Szczekawa, to niezależnie od posiadanych walorów rekreacyjno-turystycznych bogate środowiska przyrodnicze. Budowa stanic wodnych, punktów obserwacji ornitologicznej włączonych w projektowane szlaki turystyczne, urozmaici i wzbogaci ofertę poznawczą walorów przyrodniczo -krajobrazowo-histerycznych gminy.

Istniejący na terenie gminy Sompolno szlak rowerowy nie uwzględnia grodziska średniowiecznego w Lubstówku. Jego trasa zlokalizowana jest na północ od jeziora Lubstowskiego, w okolicach miejscowości Sompolno i Dąbrowa. Natomiast samo położenie gródka, w okolicach atrakcyjnego turystycznie jeziora Lubstowskiego, sprawia że może on zostać wykorzystany do promocji pradziejów regionu, np. przez odpowiednie oznakowanie (tablica informacyjna).

Przyszłościowo przewiduje się opracowanie programu kompleksowego zagospodarowania turystycznego gminy w powiązaniu z terenami dziś rekultywowanymi, gdzie określi się szczegółowo cele i zadania, dla których będzie możliwe pozyskanie środków unijnych. W programie zaprezentowane zostaną nowatorskie sposoby wykorzystania obiektów zabytkowych.

6.6. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Z obiektów wpisanych do rejestru zabytków własnością samorządu są:

- synagoga w Sompolnie, po remoncie, obecnie siedziba biblioteki,
- ratusz w Sompolnie, obecnie siedziba Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury,
- zespół dworski w Mąkolnie.

Budynek dawnej synagogi, na bieżąco remontowany, znajduje się generalnie w dobrym stanie. W 2009 r. planowana jest częściowa wymiana zniszczonej więźby i pokrycia dachu.

Remont obiektu ratusza rozpoczęty został w 2008 r. W 2009 r. wykonany zostanie remont dachu połączony z odbudową wieży ratuszowej. Na 2010 r. planowany jest remont elewacji.

W złym stanie znajduje się zespół dworsko-parkowy w Mąkolnie. Dwór użytkowany przez lokatorów, kwalifikuje się do przeprowadzenia remontu kapitalnego. W pierwszej kolejności wykonany zostanie remont dachu (naprawa więźby, wymiana pokrycia). Na lata 2010-2011 planowany jest remont elewacji oraz wymiana stolarki okiennej i drzwiowej.

W oparciu o zachowaną resztówkę parku istnieje możliwość zorganizowania terenu rekreacyjno-wypoczynkowego dla mieszkańców wsi. W 2009 r. przeprowadzone zostaną prace związane z uporządkowaniem zieleni (usunięcie drzew obumarłych i zagrażających bezpieczeństwu), opracowany zostanie projekt zagospodarowania terenu, uwzględniający wprowadzenie nowych nasadzeń, wytyczenie ścieżek spacerowych, zlokalizowanie ławek i urządzeń zabawowych dla dzieci. Realizacja przedsięwzięcia planowana jest na 2010 r.

Pozostałe zabytki w gminie nie są jej własnością, w związku z tym gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania

pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
 - popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sompolno, wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,

- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Sompolnie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.

W skład zespołu wchodzi:

1. Magdalena Janiak
2. Julian Drzewiecki
3. Danuta Kołacka

- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

8. Monitoring działania gminnego programu nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Burmistrz Miasta Sompolno zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę.

Do wykonania powyższego zadania utworzono zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

I. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami, art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w 2009 r. w ramach 5 priorytetów:

1. „Ochrona zabytków”
2. „Rozwój instytucji muzealnych”
3. „Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju”
4. „Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego”
5. „Ochrona dziedzictwa kultury ludowej”

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.wosoz.bip-i.pl/public>

II. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

III. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania „*Odnowa i rozwój wsi*” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Witryna internetowa: <http://www.minrol.gov.pl>

IV. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

VI. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m.in.

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach, m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.
- 2) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, który zgodnie z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych, m.in. 12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.